

Broedvogelprojecten in een nieuwe jas

Na de aankondiging in SOVON-Nieuws van augustus 1993 over veranderingen in de SOVON-broedvogelprojecten is het voor de lezers wat stil geworden. Er waren zelfs al tellers die voorzichtig informeerden hoe het er mee stond of waar de nieuwe handleiding bleef. Tijdens deze stilte is er in de SOVON-gelederen echter heel wat uitgebroed. Enkele BSP-onderdelen waren weerbarstig, vooral waar het gaat om de inschatting van de haalbaarheid van de doelstelling. Met een op en top gestandaardiseerd project zul je ongetwijfeld de mooiste resultaten boeken, maar of er voldoende vogelaars zijn die het aankunnen en vooral die het tellen dan nog leuk vinden is zeer twijfelachtig, met alle gevolgen van dien. Het is een continu proces van afwegen geweest. Dankzij de inbreng van Districtscoördinatoren (DC'en), Wetenschappelijke Begeleidingscommissie en Centraal Bureau voor de Statistiek ligt er nu een programma dat op brede steun kan rekenen.

Om maar met de deur in huis te vallen: voor BMP-tellers en BSP-tellers van kolonievogels verandert er weinig. Grote veranderingen zitten 'm in de BSP-zeldzame en schaarse soorten, waar gesplitst wordt in wel of geen monitoringdoelstelling. Alle tellers wordt een nieuwe handleiding in maart 1993 toegezonden.

Het nieuwe broedvogelprogramma

Het broedvogelonderzoek van SOVON, van nu af aan Broedvogel Monitoring genaamd, tracht de jaarlijkse aantalsveranderingen van broedvogels te volgen. Daarnaast worden verspreidingsaspecten vastgelegd, bijv. dichtheden in regio's en veranderingen in verspreiding.

Broedvogel Monitoring bestaat uit vier onderdelen. Drie hebben betrekking op jaarlijkse monitoring, één (Verspreidingsonderzoek) niet:

- Kolonievogels/Zeldzame Soorten (landdekkend onderzoek)
- Schaarse Soorten (steekproefonderzoek)
- Algemene Soorten (BMP) (steekproefonderzoek)
- Verspreidingsonderzoek (steekproefonderzoek).

Wat zijn de verschillen ten opzichte van het 'oude' broedvogelonderzoek? Algemene Soorten (voorheen BMP) is uitgebreid met een aparte telling

van weidevogels maar verder gelijkgebleven; BSP-kolonievogels is min of meer onveranderd. Het BSP-project voor zeldzame en schaarse soorten is in de veranderde opzet gesplitst in monitoringonderzoek (Zeldzame Soorten en Schaarse Soorten) en Verspreidingsonderzoek.

De drie monitoringonderdelen sluiten op elkaar aan. Soorten uit de groep Kolonievogels/Zeldzame Soorten worden jaarlijks in het gehele land geteld. In de onderdelen Algemene en Schaarse Soorten wordt geïnventariseerd in proefvlakken. De meeste algemene soorten komen goed uit de verf in de BMP-steekproef. Soorten die net niet zeldzaam genoeg zijn om ze jaarlijks landdekkend te tellen of onvoldoende in de BMP-steekproef zitten, worden met de steekproef van Schaarse Soorten bemonsterd. Op deze wijze wordt van zoveel mogelijk soorten informatie verzameld over de jaarlijkse aantalsontwikkeling.

Anderssoortige tellingen (weinig bezoeken, slechts enkele soorten geteld, slechts één jaar geteld), kunnen ingebracht worden in het Verspreidingsonderzoek. Zij voldoen dan wel niet aan de monitoring-eisen, maar zijn zeker waardevol.

Korte karakteristiek

Kolonievogels & Zeldzame Soorten

In een vast kwartblok (625 ha) of (eventueel) vast telgebied van 500-1000 ha jarenlang alle kolonievogels en zeldzame soorten tellen. Trefwoorden: jaarlijkse, landdekkende monitoring. Grotendeels voortzetting van het voormalige project BSP voor kolonievogels en zeldzame soorten.

Schaarse soorten

In een vast kwartblok of (eventueel) groot telgebied (250-1000 ha) bepaalde schaarse soorten jaarlijks tellen. Trefwoorden: steekproefmethode, jaarlijkse monitoring.

De voorgeschreven lijst van schaarse soorten is in alle delen van Nederland verplicht. Hier geldt in feite alles of niets. Enkele soorten (o.a. uilen en Houtsnip) vallen, wellicht onverwacht, buiten de verplichting, niet omdat hun gegevens niet wenselijk zijn, maar omdat het verplicht stellen veel extra telwerk met zich meebrengt.

De kans bestaat dan ook dat tellers kiezen voor 'niets' in plaats van voor 'alles'.

Algemene soorten

In een vast proefvlak van 10-250 ha jarenlang alle soorten tellen. Trefwoorden: steekproefmethode, jaarlijkse monitoring. Voortzetting van het oude BMP. Nieuw is de variant BMP-Weidevogels, waarbij in open agrarisch gebied van 50-250 ha alleen bepaalde soorten worden geteld.

Verspreidingsonderzoek

In een kwartblok of (eventueel) groot gebied (250-1000 ha) gedurende één jaar het voorkomen van vogelsoorten vaststellen, hun aantal tellen of schatten. Trefwoorden: niet-jaarlijks, verspreiding, geen monitoring. Het onderzoek kan kwalitatief zijn (de soort zit er in onbekend aantal), semi-kwantitatief (schatting aantal), kwantitatief (telling), of een combinatie. Met verspreidingsonderzoek wordt waardevolle informatie verzameld over de verspreiding van broedvogels en over het belang van bepaalde terreinen. Het hoeft niet jaarlijks in dezelfde gebieden herhaald te worden en hierdoor bestaat de mogelijkheid elk jaar een ander gebied onder de loop te nemen. Door verspreidingsgegevens van verschillende jaren te combineren kunnen soms veranderingen in de landelijke verspreiding in kaart worden gebracht. Dit onderdeel herbergt veel kenmerken in zich van het vroegere BSP-zeldzame en schaarse soortenonderzoek.

Handleiding

De nieuwe handleiding vervangt de oude BMP en BSP-handleidingen, inclusief interpretatiecriteria. In de nieuwe handleiding ligt de nadruk op de uitvoering van het veld- en bureauwerk. Zaken die hieraan vooraf gaan (keuze telgebied of vogelsoorten) of naderhand spelen (invullen van formulieren en foutencontrole), worden kort behandeld. Uitgebreide informatie hierover is opgenomen in aparte brochures die bij de landelijk coördinator kunnen worden aangevraagd.

In het hoofdstuk Veldwerk wordt het inventariseren beschreven voor alle typen onderzoek. De onderlinge verschillen houden vooral verband met de gebiedsgrootte en het soortenspectrum. In het hoofdstuk Bureauwerk zijn de onderlinge verschillen minimaal. Territoria en broedparen worden met behulp van dezelfde interpretatiecriteria vastgesteld.

Wat betekent dit voor tellers?

Een waarnemer kan aan één of meer onderdelen meedoen. De voorkeur van SOVON gaat uit naar de drie monitoringtakken.

BMP'ers kunnen gewoon doorgaan met hun telwerk, maar moeten aan het eind van het seizoen met "nieuwe" interpretatiecriteria werken. Nieuwe BMP-tellers en ook degene die met Weidevogel-BMP van start gaan moeten zich voor het telseizoen aanmelden bij SOVON. Houdt rekening met het minimale aantal BMP-bezoeken van 7-10! De coördinatie wordt verzorgd vanuit het SOVON-kantoor.

BSP-kolonietellers gaan door met hun telwerk, onder toepassing van de nieuwe interpretatiecriteria. Gegevens worden ingevuld op de BSP-jaarkaart. Tellers wordt verzocht de ligging van kolonies op een kaart in te tekenen. De coördinatie wordt verzorgd vanuit het SOVON-kantoor via DC'en.

BSP-tellers van zeldzame en schaarse soorten kunnen niet zonder meer doorgaan. Zij moeten in overleg met de DC ofwel kiezen voor de nieuwe monitoring-aanpak van Zeldzame/Schaarse Soorten, ofwel voor het Verspreidingsonderzoek.

Kiezen ze voor Zeldzame/Schaarse Soorten dan moeten ze alle zeldzame soorten of verplichte schaarse soorten tellen. Het kwartblok of de precieze ligging van het onderzoeksgebied wordt op een kaart ingetekend. Bezoekdata en -tijden worden bijgehouden. Waarnemingen worden ingetekend op soortkaarten, waarop aan het eind van het seizoen de onderscheiden territoria worden ingetekend. Territoria en broedparen worden bepaald aan de hand van de nieuwe interpretatiecriteria en ingevuld op een nieuw telformulier. Het telformulier en de soortkaarten worden ingeleverd bij de DC. Tellingen van Kolonievogels en Zeldzame Soorten zijn sterk gelieerd (jaarlijks landelijke dekking) en worden zoveel mogelijk in combinatie uitgevoerd.

Tellers die niet meedoen aan de nieuwe monitoring-aanpak kunnen uitstekend terecht in Verspreidingsonderzoek. De voorschriften voor veld- en bureauwerk komen overeen met die van Zeldzame/Schaarse Soorten, maar er is geen verplichte soortenlijst. De coördinatie loopt via de DC. Het doorvoeren van de nieuwe aanpak kan niet op stel en sprong. Toch hebben we gemeend dat het niet wenselijk was lang te wachten met de

overstap naar de nieuwe aanpak. Het uitbrengen van de nieuwe handleiding in 1993 is daarom tegelijk het startschot voor de nieuwe aanpak. In 1993 en 1994 kunnen tellers desgewenst nog de 'oude' BSP-werkwijze volgen, maar in 1995 is dat definitief afgelopen. Deze BSP-gegevens uit 1993-94 vallen dan automatisch onder Verspreidingsonderzoek. Uiteindelijk zal ook de term BSP-broedvogels komen te vervallen. Het jaar 1995 is niet toevallig gekozen, maar valt

naar alle waarschijnlijkheid samen met de start van een nieuw atlasproject voor broedvogels. Over dit project en de relatie met het lopende broedvogelwerk wordt in één van de komende nummers van SOVON-Nieuws uitgebreid verslag gedaan.

Maar nu eerst plannen maken voor het broedseizoen van 1993. We gaan er van uit dat nieuwe handleiding en nieuwe aanpak bij de meeste vogelaars in de smaak zullen vallen.

Tabel 1. Verdeling van soorten (n.b. Lijst Schaarse Soorten op moment van schrijven nog niet 100% definitief)

Kolonievogels

Aalscholver
Blauwe Reiger
Dwergstern
Grote Stern
Kleine Mantelmeeuw
Kokmeeuw
Lepelaar
Noordse Stern
Oeverwaluw
Purperreiger
Roek
Stormmeeuw
Visdief
Zilvermeeuw
Zwartkopmeeuw
Zwarte Stern

Zeldzame Soorten

Blauwe Kiekendief
Duinpieper
Goorde Fuut
Gauwe Kiekendief
Gauwe Klauwier
Grote Karekiet
Grote Gele Kwikstaart
Korhoen
Krooneend
Kwartelkoning
Ooievaar
Ortolaan
Raaf
Roerdomp
Roodmus
Strandplevier
Velduil
Woudaapje
Alle overige zeer zeldzame soorten, inclusief zeer zeldzame exoten

BMP-Weidevogels

alle eenden
alle steltlopers
Kwartelkoning
Patrijs
Veldleeuwerik
Graspieper
Gele Kwikstaart

Verplichte Schaarse Soorten

Baardmannetje
Barmsijs
Bontbekplevier
Bonte Kraai
Boomleeuwerik
Boomvalk
Brandgans
Bruine Kiekendief
Buidelmees
Buizerd
Casarca
Dodaars
Draaihals
Eidereend
Europese Kanarie
Fluiter
Gauwe Gans
Gauwe Gors
Groene Specht
Halsbandparkiet
Havik
Ijsvogel
Keep
Kemphaan
Klapekster
Kleine Bonte Specht
Kleine Plevier
Kluut
Kramsvogel
Kruisbek
Kuifleeuwerik
Nachtzaluw
Nijlgans
Paapje
Pijlstaart
Porseleinhoen
Roodborsttapuit
Rouwkwikstaart
Sijs
Snor
Sperwer
Tapuit
Tafeleend
Torenvalk
Waterral
Wespendief
Zwarte Specht
Overige exoten